

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Terezy Dufkové „**Korunní země v politické koncepci Václava IV.**“ (365 s., z toho textu 266 s.) předkládané v roce 2024 na Ústavu českých dějin, FF UK

Téma disertační práce, korunní země v politické koncepci Václava IV., představuje oblast, jíž se v rámci předchozího výzkumu soustavné pozornosti nedostalo, i když samozřejmě byla zastoupena v monografiích o vládě tohoto panovníka, stejně jako v kompendiích či studiích o vývoji jednotlivých korunních zemí.

Po úvodu, v němž byly rekapitulovány relevantní historické prameny i různorodé pohledy starší české, německé i polské historiografie na proměny České koruny ve vrcholném středověku, se autorka stručně (s. 36-48) zaměřila na představení státoprávního uspořádání zemí České koruny v důsledku úspěšné teritoriální politiky prvních Lucemburků na českém trůnu. Opřít se mohla o předchozí výzkumy k této problematice, jež jí zároveň umožnily nastínit podobu korunních zemí i jejich odlišnosti. Zřejmě ve snaze o stručnost se T. Dufková dopustila některých zavádějících či nepřesných formulací, např. ve vztahu k prvním přímým državám českých králů ve Slezsku (s. 42). Při podrobnějším sledování teritoriální politiky zejména Karla IV. vůči oblasti na severovýchod od českých hranic by se rovněž nestalo, že by z disertační práce vypadly některé územní celky, jež rovněž byly (i když jen po část vlády Václava IV.) bezprostředními majetky českých králů (např. Frankenštejnsko, Krnovsko) či naopak došlo ke změně formy jejich držby (Namyslovsko 1387).

V návaznosti na uvedený přehled se autorka ve druhé části podkapitoly zaměřila zejména na proměny oblastí, jež za vlády Václava IV. předchozí úzké vazby k českému králi ztratily či došlo k jejich dalšímu oslabení – na zbylé české državy v Horní Falci, kdy přehledně nastínila související konflikty, zejména s Ruprechtem III. Falckým po jeho volbě římským králem, jež zasáhly též do historie Chebska. Dále se zaměřila na osudy Lucemburska a Braniborska, kdy na jejich pozadí sledovala též vztahy Václava IV. s moravskými markrabími i s jeho mladšími bratry Janem Zhořeleckým a Zikmundem Lucemburským a rovněž na proměny týkající se správy Horní i Dolní Lužice.

Hlavní část disertační práce T. Dufkové představuje následující kapitola, věnovaná různým aspektům vlády Václava IV. ve vedlejších zemích České koruny, jež náležely do jeho přímého majetku, zejména tedy v Horní i Dolní Lužici a ve Slezsku. Nejprve se autorka zaměřila na správní rovinu, resp. na představitele hejtmanského a fojtského úřadu. V rámci této části mohly být bezpochyby ale sledovány i orgány soudní či problematika kanceláří. Po shrnutí počátků úřadu královských reprezentantů v Horní i Dolní Lužici a ve slezských bezprostředních

knížectvích přistoupila T. Dufková k představení představitelů těchto funkcí v letech 1378–1419, kdy se jí podařilo dohledat 27 osob – vedle opominutí zmíněného Frankenštejska překvapivě nezahrnula do seznamu třeba svídnicko-javorského hejtmana Heinemanna ze Seidlitz (srov. T. Jurek, Landbuch III, s. X), naopak Petr Melyn (Melin) měl být uveden mezi zástupci vratislavského hejtmana (srov. H. Bindewald, Deutsche Texte aus schlesischen Kanzleien I, s. 56). Přehled královských reprezentantů autorka poněkud nešťastně spojila do jedné abecedně uspořádané tabulky). Jejich působení v jednotlivých zemích shrnuje T. Dufková poněkud lakonicky: „*úředníci zde trvale nesídlili*“, přitom sama dál v textu konstatuje (s. 77), že registra svídnicko-javorské kanceláře dokládají v podstatě trvalé působení Jana z Chotěmic ve Slezsku. Pokud by se prokázaly výše naznačené větší výkyvy v ne/přítomnosti hejtmanů a fojtů, bylo by určitě zajímavé pokusit se zjistit jejich souvislosti (zasedání zemských soudů). Autorka shromáždila informace i o zástupcích fojtů a hejtmanů v Horní i Dolní Lužici a ve Slezsku. Nabízí se otázka, zda v některých případech nešlo o představitele některého soudního úřadu dané země, což lze doložit např. pro Vratislavsko za Karla IV. Stručně představila i hejtmany pověřené správou Chebska, držav v Horní Falci a Braniborsku.

V dalších podkapitolách autorka sledovala různé problémové okruhy, nejprve konflikty. Z hlediska výstavby struktury práce by myslím bylo systémovější jako první nastínit standardní stav vztahů. V rámci výzkumu konfliktů se T. Dufková zaměřila na otázku, zda stanula „*zemská šlechta z korunních zemích (!) proti králi?*“. Nejprve byl přiblížen konflikt Václava IV. s Bibrštejnky kvůli dolnolužickému panství Beeskow a Storkow, tzv. vartenberská válka (jejíž hlavní aktér, Markvart z Vartenberka, ale neodpovídá zaměření stanovenému v názvu podkapitoly), spor s Jindřichem z Waldau kvůli dolnolužickému Mückenbergu a konflikty o hrad Wronów v Horní Lužici, jež skončily jeho zničením roku 1399. Do stejné kategorie autorka zahrnula i opatření proti zemským škůdcům a překvapivě též dědický spor opolských a hlohovsko-zaháňských knížat, který měl být dle mého názoru pojednán v části o významu lenních vazeb.

Ve druhé části této podkapitoly se autorka zaměřila na konflikty duchovních a církevních institucí ve vedlejších zemích. Nejprve konflikt s vratislavskou kapitulou, s nímž pak souviselo i uznání práv českého krále vratislavským biskupem Václavem Lehnickým i jeho příbuznými (zmínit bylo možné i obnovení lenního slibu vratislavského biskupa a kapituly za Grodków i následující závazky měst v Nisském knížectví vůči českému králi). Následně sledovala útok magdeburského arcibiskupa Günthera II. ze Schwarzburgu na Dolní Lužici, kdy je opět otázkou, zda měl být zařazen do této části práce – spíš by na jeho příkladě mohly být demonstrovány kompetence fojta. Konečně se autorka zaměřila na zásahy Václava IV.

v průběhu konfliktů měst, kdy na příkladu soupeření Žitavy a Zhořelce byly sledovány spory o obchodní zájmy, v druhé části pak konflikty vyplývající z obsazování městských rad ve vedlejších zemích. Nejprve představila snahy řemeslníků proniknout do městské rady ve Vratislavi, kdy je ovšem zarážející neocitování zásadních titulů k této problematice (zejm. T. Goerlitze; G. Pfeiffer byl citován pouze v seznamu literatury), poté v hornolužických městech (i zde by bylo vhodné využít předchozí výzkumy, zejména studii I. Hlaváčka König Wenzel und Görlitz). Téma T. Dufkové umožnilo sledovat též reakci krále na převraty, které v mnoha z nich proběhly.

Následující podkapitola se zabývá problematikou „Koexistence a kooperace“, nejprve lenním institutem, takže se autorka logicky zaměřila na prostor Slezska. Zde si myslím ale měla být věnována větší pozornost problematice obnovování lenních vazeb, jež je zde pouze lakonicky připomenuto. Autorka se v podstatě věnovala podrobněji pouze podpoře proklamované slezskými knížaty králi v době jeho zajetí roku 1402. Podrobněji mohla rozpracovat rovněž úlohu jednotlivých slezských vládců na českém královském dvoře, jež je u některých z nich jen připomenuta. Tzv. Landbuch Svídnicko-javorského knížectví, jenž je uveden jako významný pramen pro sledování lenní struktury jednotlivých zemí, v žádném případě není možné označit jako pozemkovou knihu.

Jako bezpochyby přínosný a v předchozím bádání soustavněji neanalyzovaný je možné označit následující pokus shrnout hospodářský přínos vedlejších zemí pro českého krále, kdy pozornost T. Dufková věnovala především výsadám, které udělil Václav IV. městům a cechům ve vedlejších zemích České koruny a jeho příjmům z bezprostředních majetků. Podařilo se jí dohledat zajímavé informace k pravidelným i mimořádným příjmům českého krále a sledovala i problematiku půjček a zástav, což jí současně umožnilo přinést zajímavé postřehy k správě těchto území.

Další podkapitola je nazvána „Zbožný král aneb církevní politika Václava IV. v korunních zemích“. Vzhledem k tomu, že otázka vztahů s vratislavským biskupem Václavem Lehnickým byla pojednána již výše, zaměřila se zde autorka na dokumenty, jež Václav IV. vydával jednotlivým církevním institucím. Rekapitulovala tak listiny vystavené pro kolegiální kapituly v Budyšině a Vratislavi a některé kláštery, špitály či kostely. Logicky byla limitována zejména dochovanou pramennou základnou.

V rámci výzkumu reprezentace se autorka zaměřila nejprve na správní sídla. V případě tzv. císařského hradu ve Vratislavi mohly být připomenuty náklady na jeho úpravy v souvislosti s Václavovým pobytem. Teze o jeho špatném stavu (s. 179) není podle mě podložena, domnívám se, že příkaz Václava IV. k přestavbě staršího hradu na tzv. kapitulním ostrově je

nutné vztáhnout k formě nátlaku na vratislavského biskupa a kapitolu při jejich výše analyzovaném sporu s českým králem. Z dalších významných správních center mohl být zmíněn i namyslovský hrad či např. fojtský dům v Žitavě. Při analýze pobytů českého krále je otázkou, zda je možné označit první cestu Václava IV. roku 1381 jako holdovací, pokud věrnostní i lenní sliby proběhly již v letech 1378-1379, jak autorka uvádí (s. 186), a bylo předem jasné, že panují zcela mimořádné podmínky (interdikt). Jinak tato pasáž náleží k nejpřínosnějším částem disertační práce, kdy autorka využila různorodé prameny. Stručně se zabývala i dochovanou soudobou sochařskou výzdobou, již je možno vztáhnout k Václavovi IV. (Luckau, Javor) i pozdějšími připomínkami jeho vlády (Auerbach, Budyšín; trochu nelogicky je sem zařazena i litografie připomínající jeho pobyt v Budyšině až z roku 1860).

V závěru autorka shrnula své postřehy k teritoriálnímu vývoji jednotlivých zemí i způsobu správy bezprostředních držav i další v práci sledované okruhy (konflikty, královské příjmy, výsady, církevní politiku, panovnickou reprezentaci). Autorka přiznává, že do budoucna bude nutné výzkumy rozšířit ještě o další oblasti. Osobně si myslím, že některé mohly být zakomponovány i do této práce – např. skvěle by se hodilo zmínit reprezentaci panovníka prostřednictvím pečeti hejtmanských úřadů ve Slezsku či na mincích, poodkrýt problematiku působení osob z vedlejších zemí na panovnickém dvoře či se zabývat otázkou písemné komunikace a informačních sítí.

Z příloh je třeba ocenit zejména rozsáhlý (603 záznamů) Katalog písemností vydaných králem Václavem IV. pro korunní země mezi lety 1378–1419, i když by jej bylo samozřejmě možné doplnit o některé jednotliviny či rozšířit o některé výše uvedené opominuté oblasti (např. Frankenštejnsko či Krnovsko).

Disertační práce má dobrou stylistickou úroveň, i když místy sklouzává snad až k příliš popularizujícím obrátům (mj. nadužívání obratu „podle všeho“) a bylo by potřeba větší pozornost věnovat též interpunkci i některým dalším chybám.

Závěrem lze konstatovat, že T. Dufková v zásadě splnila cíl vytčený v úvodu. Předběžně proto klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěla*.

30. 5. 2024

Doc. PhDr. Mlada Holá, Ph.D.

KPVHAS FF